ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/272998061

Kriz ve Gelişmekte Olan Ülkeler açısından Bazı teorik Tartışmalar

Conference Paper · January 2008

CITATIONS
0

READS
142

1 author:

Mehmet Şişman
Marmara University
40 PUBLICATIONS **12** CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

PARA-BANKA VE FİNANS View project

finance View project

All content following this page was uploaded by Mehmet Şişman on 02 March 2015.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

KRİZ VE GOÜ AÇISINDAN BAZI TEORİK TARTIŞMALAR

Doç. Dr. Mehmet Şişman
Marmara Üniversitesi, İİBF, İktisat Böl.

Çalışmada aslında 2006'dan beri ayak sesleri duyulan, 2008 Eylül ayından itibaren de tetiği çekilen mali piyasalardaki çöküşün muhtemel etkileri Gelişmekte Olan Ülkeler (GOÜ) ve özellikle Türkiye açısından ele alınacaktır.

1- Kriz literatürüne genel bakış

1990'lı yıllardan itibaren etkisini artarak gösteren parasal krizleri açıklama amacıyla ortaya konan parasal kriz teorileri özellikle neoklasik ve Keynesyen iktisat literatüründe yer almaya başlamıştır. Marksist kriz teorileri 1970'li yıllardan itibaren ağırlıklı olarak zaten literatürde yerini almıştı. Öncelikle ana eksen iktisat okullarının üç nesil olarak ortaya koydukları kriz teorilerini özetleyelim. Aslında bankacılık ve döviz krizleri hem uygulamada hem de bu literatürde iç içe geçmektedir. Bankacılık krizi ile ilgili teorileri analiz ederken, döviz krizinin bankacılık krizine de yol açtığı öne sürülmekle birlikte, bunun tersini de savunan iktisatçılar da mevcuttur. Mishkin döviz krizinin bankacılık krizine yol açacağı savındadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki bankaların yabancı para cinsinden borç verebilir fon toplamasıyla tehlikenin başladığını vurgulayan Mishkin; ulusal paranın devalüasyon ya da değersizleşme (ya da ülkeden sermaye çıkışı) nedeniyle beklenmedik bir biçimde değer kaybına uğramasının döviz krizine neden olduğunu, bu olgunun da iki önemli sonucu olduğunu belirtmektedir. Mishkin'e göre, döviz borcu olan bankaların borç yüklerinin artması ve bunun yol açtığı banka sermayesindeki değer kaybı sorunları nedeniyle bankacılık krizi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bankaların değeri düşmüş olan sermayelerini eski düzeyine çıkarma çabalarının kredi hacminde çok fazla düşüşe yol açarak bankaları sıkıntıya sokacağı kaçınılmaz (Mishkin, 2006 ss.23-24). Kaminsky ise, bankacılık krizinin döviz krizinden önce meydana geldiğini, daha sonra meydana gelen döviz krizinin mevcut bankacılık krizini daha da derinleştirdiğini savunmaktadır (Kaminsky ve Reinhart, 1998). Bütün bu olgular Gelişmekte Olan Ülkelerin (GOÜ) dışarıdan sermaye çekme biçimlerine göre değişmektedir. Literatürde Latin Amerika'daki bazı ülkelerin 1970'lerde yaşadıkları 'dış borç' krizlerini açıklayan teori, Krugman'ın Birinci Nesil Döviz Krizi Teorisidir. Daha sonra Avrupa Para Sistemi Krizini açıklayan Obstfeld'in İkinci Nesil Döviz Krizi Teorisi ortaya konmuştur. 1997 yılında Doğu Asya'da

ortaya çıkan döviz krizlerinden sonra parasal kriz teorisi tartışmaları hızlanmış, yeni teori ve analizler ortaya konmuştur. Birinci Nesil ve İkinci Nesil Döviz Krizi Teorilerine ek olarak geliştirilen, Krugman'ın (üçüncü nesil) Ahlaki Risk (moral hazard) Modeli, Sachs'ın Bankacılık Krizi Modeli, Parasal Serbestleşme ve Şişme-Patlama Devresi Modeli ve son olarak Parasal Krizin Yayılma Etkisi Teorisi ile ilgili çeşitli Modeller dikkat çekmektedir.

Birinci, ikinci ve üçüncü nesil kriz teorileri olarak isimlendirilen parasal kriz teorileri parasal krizlerin oluş biçimini ve kısa vadeli etkilerini ele alarak, bu ülkelerin genel sanayileşme politikaları üzerindeki etkilerini ihmal etmektedirler. Bu etkiler geçmişten gelen ve geleceğe dönük olarak sınıflandırılabilir. Geçmişten gelen etkilerle bakıldığında şu gözlemlerle karşılaşmaktayız. GOÜ'ler için parasal kriz teorilerinin önerileri doğrultusunda revaçta olan üç temel öneri vardır: parasal hedefleme, enflasyon hedeflemesi ve döviz kuru hedeflemesidir. Her üç yaklaşım da para arzının kısılmasını önerir. Bununla beraber örneğin, Nominal Döviz Kuru Çıpası (NDKÇ) ile döviz kuru hedeflemesi yapıldığında, bir başka para politikası aracı olan faiz oranlarındaki düşüş seviyesi hedeflenen döviz kurunun altında kalırsa, bu politikayı uygulayan ülkeye sermaye girmektedir. Özellikle kısa vadeli olarak faiz arbitrajından yararlanmak amacıyla gelen ve NDKÇ ile de geri dönüş için kur garantisi elde eden bu para sermaye türü girdikleri ve IMF'nin saptamalarına göre 13 GOÜ'de para arzını gereğinden fazla artırarak iç talep patlamasına yol açmış ve sonuçta enflasyonu ve döviz kurunu dalgalandırarak para krizlerine yol açmaktadır. Meksika, Tayland, G. Kore, Endonezya, Malezya, Rusya, Brezilya ve Uruguay gibi ülkeler kendi krizlerinden önce NDKÇ'nı ayarlanabilir döviz kurunun yumuşak biçimiyle kullanmışlardı. Türkiye Şubat 2001 krizi öncesi cari enflasyon oranının altında değerlendirilen (aşırı değerli), "ileriye doğru olarak 'sürünen pariteler' biçiminde 'currency board' benzeri bir NDKÇ sistemi uyguluyordu. Arjantin ise 'currency board' olarak bilinen yine NDKÇ'lı bir döviz kuru sistemi uyguluyordu. Krizlerden sonra bütün ülkeler daha esnek kur uygulamalarını benimsediler (Roubini ve Setser, 2004, s.25).

Parasal hedeflere dayalı uygulamalar, 1990'lı yıllarda Rusya ve Brezilya tarafından uygulanmış ve her iki ülkede 1998'de Rusya 1999'da Brezilya kriz yaşamıştır. Bu politikanın da Mundell'e göre çok yüksek enflasyon ortamında geçerli olduğu, düşük enflasyon ortamında işlemediği, tersine sorunlar çıkardığı ortadadır (Mundell, R. 2006, s.19-20). Daha önce de Şili, Brezilya, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Güney Afrika'da uygulama olanağı bulan enflasyon hedeflemesi (inflation target) yeniden Türkiye (2006 Ocak) ve diğer GOÜ'lerde uygulamaya başlanmıştır (Mishkin, 2000). "*ABD ve Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği gibi, kendi para birimini daha küçük para birimlerine bağlayamayacak büyüklükteki ülke ve birlikler, döviz kuru hedeflemesinin siyasi sonuçlarını istemeyen ülkeler; Euro-Dolar paritesindeki dalgalanmalardan olumsuz etkilenen ülkeler, jeopolitik*

tehditlere maruz ülkeler (örn.Tayvan) ve belirli bir enflasyon oranı hedefleyen ülkeler için uygun olduğu söylenen enflasyon hedeflemesi ulusal bir sisteme yol açıyor. Enflasyon hedeflemesi genellikle "enflasyon tahmini hedeflemesidir". Bunun sebebi ise, para politikasının etkilerinin ancak gecikmeli olarak ortaya çıkmasıdır. Para politikasında bugün alınan kararların ekonomideki etkisi gelecekte ortaya çıkar. Dolayısıyla enflasyon hedeflemesinde Merkez Bankalarının politikaları önemli olmaktadır. Orta vadeli bir program olan enflasyon hedeflemesi eğer, ekonomide yabancı paranın çok fazla artmasıyla gündeme gelirse dezavantajlı olabilir" (Mundell, 2006). Hem Mishkin , hem de Mundell bu noktaya dikkat çekmiştir. 1990'lardaki Şili uygulaması başarılı bulunmaktadır. Bununla beraber Şili, çalışmada daha önce belirttiğimiz gibi, aynı dönemde Tobin vergisi gibi maliye politikası araçlarını da kullanarak döviz kurunu enflasyon hedeflemesi ile eşgüdümlü olarak denge değerlerine yaklaşması için çaba göstermiştir. Aksi taktirde, Mundell'in vurguladığı "*Altın kural: Enflasyonun hedeflenen seviyeye indirilmesinin ardından, aşırı değerli kurun denge seviyesine doğru değer kaybetmesi*" (Mundell, 2006) gerçekleşmediği için Taylor kuralı işlememektedir. Taylor kuralına göre, eğer enflasyon hedefin üstünde ve reel milli gelir sürdürülebilir düzeyin üstündeyse faiz oranı yükseltilecektir (Sloman, 2004, ss.299-301). Merkez Bankalarının geleceğe dönük iktisadi yargılarını içeren bu kararlar tam tersi işsizliği daha da artırabilmektedir. Bu olgu uzun dönemli reel milli gelir düzeylerinde istikrarı engelleyebilir.

Öte yandan, Marksist literatürde kriz asli olarak üretken kesimdeki sorunların bir uzantısı olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle de kaynağı ve etkileri üretimi kavrayan biçimde kriz teorileri oluşturulmaktadır.

a- Oransızlıklar (the disproportionally thesis) tezi

Bu teori bazı sektörlerdeki aşırı yatırım yığılmasının fiyatlarda, karlarda ve talepteki etkileri üzerine yoğunlaşır. Aşırı üretim, karı gerçekleştirme (realization), fiyat dengesizlikleri sorunları ve ardından bugünlerde ABD'de olduğu gibi kredi sistemi çöküşleri getirebilir (Charcedi, 1991, 180).

b- Eksik tüketim tezi

Oransızlıklar tezi ile eksik tüketim tezi değer yaratma sürecindeki aksaklıkları, aşırı üretime vurgu yaparak analiz ederler. Günümüzde aşırı üretim önemli bir problemdir. Bununla beraber krizlerin tek nedeni olarak görülemez.

c- Monthly Review okulu bakışı

Monthly Review okulu ekonomide oligopol ya da tekelci yapıların kriz yaratma eğilimini öne çıkarmaktadır. Yine burada tekelci aşırı üretimin ücretlerle karşılanamayan kısmında kar gerçekleşme sorunu ortaya çıkmaktadır (Charchedi, 185).

d- Düzenleme teorisi

Regülasyon ya da düzenleme okulu "sermayenin organik bileşimindeki artışa bağlı olarak kar oranlarındaki düşüşü" krizin gerçek nedeni olarak ele almaktadır. Toplam artık içinde; sermayenin verimliliği (Y/K) ve kar oranlarındaki düşüş (P/Y) sermayenin yeni artık yaratmasını (P/K) engellemektedir.

P/K=P/Y.Y/K

e- Kar sıkıştırması teorisi

Kar sıkışması teorisi Marks'ın ücretler ile karlar arasındaki temel çelişkisini dikkate alarak, sermaye gelirlerindeki artışın ücretlerdeki artışla birlikte gerçekleşemeyeceğine vurgu yapar.

Bu beş Marksist teori ve üç nesil kriz teorisi krizlerin belirli –çelişkili- eğilimlerini ortaya koymaktadır. Eksik tüketim, aşırı üretim, ücret-kar çelişkisi ya da çekişmesi, oligopol ve tekellerin fiyatları bozcu yapısının olumsuz etkileri ve sermaye verimliliğindeki sınırlar ve kesintiler krizlerin asıl nedenleri olarak belirlenmiştir. Günümüzde değişik açılardan bu soyutlamanın pratiği gözlenmektedir. Kredi krizinin arkasında emek verimliliğindeki sorunlar kadar sermaye verimliliğindeki dalgalı süreç yatmaktadır. Ayrıca finans kesimindeki tepe yöneticilerin ücretlendirilmesi ile üretken kesimdeki ücretlendirme farklılıkları da krizin geldiği noktaya kadarki gelişmeler içinde dikkat çekicidir.

Öte yandan "moral hazard" ya da ahlaki tehdit hep sorun olmuştur. Boom-bust (şişme-patlama), contagion (bulaşma), herd behaviour (sürü davranışı) ve adverse selection (yanlış ya da ters seçim) kavramları hep sorunu finans kesimindeki yanlış kaynak dağılımına odaklamaktadır. Bununla birlikte üretken kesimdeki değişim ilişkilerinin 1970'lerden bu yana farklılaştığı e mübadele değeri yaratma konusundaki sorunların arttığı bir gerçektir. Aşağıda ele alacağımız, ABD ve Çin gibi iki ayrı tüketim ve üretim devinin geldiği noktadan da anlaşılacağı gibi, sorun üretimde derinleşecek ve uzun sürecektir. Mevcut kriz teorilerinin bakışını sunduktan sonra, neo-liberal iktisat politikalarının dünya çapındaki uygulamaları krizle nasıl örtüşmektedir, ona bakalım.

2- Kriz, para sistemi tartışmaları ve geleceğe dönük bazı düşünceler

BIS'de yapılan bir ekonometrik çalışmaya göre, finansal serbestleşme uygulamalarıyla, gelişmekte olan ülkelerdeki bağımsız para politikaları döviz kurlarını daha esnek olarak belirliyorsa da, tamamen dalgalı döviz kuru değil, merkez bankalarının belirlediği faiz oranlarının çektiği, sermaye ya da döviz miktarının etkili olduğu bir döviz kuru sistemiyle karşılaşılmaktadır. Finansal serbestleşme ve Washington Uzlaşmasının sonuçları olarak tam serbest sermaye akımları ve sabit kur politikalarının bağımsız para politikasıyla çeliştiği argümanını ortaya koyan imkansız üçleme hipotezi çerçevesi böylece tartışmaya

açılmaktadır. Burada bağımsız para politikası yine BIS'den Saxena'nın çalışmasına göre 2000'den itibaren ABD, FED'inin faiz politikalarına bağımlıdır. Dolayısıyla 2. BW sistemi, yine ilk BW'da olduğu gibi, ABD üzerinden bu kez farklı bir araçla faiz oranıyla uluslararası para sistemini yönlendirmektedir. İlk BW'da sabit kur uygulaması altın dolar paritesi üzerinden uluslararası ödemelere aracılık ediyordu. 2. BW'da uluslararası ödemelere aracılık işlevi FED faizleri ve iç enflasyon hedeflemesi arasındaki bağlantıyla kurulmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından, içerde enflasyon oranlarını beklentilere uygun olarak yönlendirmeyi amaçlayan, enflasyon hedeflemesi politikasının başarısı aynı zamanda gelişen piyasalardaki merkez bankalarının gerçek başarısı olarak ölçülmektedir (Saxena, 2008, s.95).

Günümüz kriz koşullarında, Neo-liberal serbestleşme (deregulation) uygulamalarından geri dönüşün çok zorlu olduğu, hedge fonlar ve diğer finansal (over the counter gibi) faaliyetlerde düzenlemelerin (re-regulation) o kadar da kolay olmayacağı anlaşılmaktadır. Bu son krizde devletin müdahalesi ve şirket ortaklıkları bile bu durumu çok fazla değiştirmeyecek gibi gözükmektedir. Bununla birlikte, 2. BW olarak da isimlendirilen 1990 ve 2000'lerdeki uluslararası para sistem uygulamaları ilk BW'a göre belirli bir süre ABD'nin faiz oranı kanalından etkisini ve gücünü pekiştirmesine rağmen, 2008 finansal çöküşünün de hazırlayıcısı olmuştur. IMF kanalından 1980 ve 1990 'lı yıllarda parasal hedefleme, nominal döviz kuru çıpası ve ardından enflasyon hedeflemesi gelişmekte olan ülkelerdeki fiyat artış hızlarını, merkez ülkelere yaklaştırmayı ve bu yolla da 'istikrarı' hedeflemişti. Bu aşamada bir aksilik çıktı. Yaklaşık yıllık 50 trilyon ABD doları mal ve hizmet değeri üzerinden 600 trilyon dolara yaklaşan (BIS;http://www.bis.org/statistics/ otcder/dt1920a.pdf) genişleme yaratarak, mübadele değerini kendi kullanım değeri üzerinden artırmaya çalışan sözleşmelere dayalı finans kapital, ABD'den başlayarak kredi kriziyle tüm dünyayı kasıp kavurmaktadır.

Bilinen ve gerçek anlamıyla kriz büyüme ekonomide en az iki çeyrek eksi çıktığında, işsizlikte artıyorsa (genelde artar) ABD'deki NBER tarafından resesyona yani krizin ilk evresine girildiği açıklanmaktadır. ABD ve İngiltere bu aşamaya diğer ülkelerden biraz daha yakındır. 2008 sonuna kadar kriz resmen açıklanacaktır. Gelişmekte olan ülkelerden sürü davranışıyla para çıkışı başlamıştır. Asya ekonomileri (Pakistan, G.Kore, Hong Kong, Singapur ve fazla veren Malezya bile) başta olmak üzere Latin Amerika (Brezilya, Arjantin) ve Doğu Avrupa ülkeleri (Belarus, Ukrayna, Macaristan); Merkezdeki ABD, AB ve Japonya kadar şiddetli olmasa da kendilerini tehlikede görüp, IMF'den yardım isteyecek kadar sermaye çıkışı ve değersizleşmeler yaşamaktadır.

İkinci BW Sisteminin çöktüğünü ve 15 Kasım'da Washington'da G7 ve G20 ülkelerinin toplanmasından da anlamak mümkündür. Yeni para sistemi arayışları neden Stiglitz'in belirttiği gibi Washington'da yapılmaktadır da, BM binası

tercih edilmemiştir? Bu gelişme zayıflayan güç ABD'nin dizginleri elden bırakmak istemediği, ancak danışman ülkeleri (G 20) genişletmeye razı olduğundan anlaşılmaktadır. G 20 ülkelerinin adları bize bunu açıklamaktadır. İçinde G7'den başka yükselen yeni gelişmekte olan ülkelere BRIC ve Türkiye'den başka Arjantin, Suudi Arabistan gibi stratejik ülkelere söz hakkı tanınmaktadır. IMF'nin krizden olumsuz etkilenen ülkelere 200 milyar dolar kaynak ayırabileceğini açıklaması ile birleşince 15 Kasım'daki toplantı para sisteminin gelişmekte olan ülkelerle birlikte oluşturulmaya çalışıldığı izlenimini vermektedir. Daha Türkiye gibi bazı ülkelere acil eylem planı yapmadan IMF'den gelen yardım teklifi Merkezin dünya ekonomisindeki düşüşü kaldıramayacağı ve önlem almak istediği biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca bu ülkelerin de yeni borç anlaşmalarıyla mevcut borçlarını (zaten ani değersizleşmeyle daha da artan) çevirme zorunluluğu bu önlemlerin pek de zorlanmadan uygulanacağı konusunda bir fikir vermektedir.

3- Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye ne yapmalıdır?

Kriz bütün ülkeleri ve bölgeleri farklı düzeylerde de olsa etkilemektedir. İşsizlik oranları artacak, büyüme oranları düşecek, sermaye değerleme süreci aksayacaktır. Özellikle dış açık veren ülkelerin krizden daha fazla ve derin etkileneceği söylenebilir. Bu kitlelerin daha da yoksullaşması için uygun bir ortam demektir. Gelişmekte olan pek çok ülke açısından yapılması gereken, neo-liberal iktisat politikalarının bu sonucu hazırladığı ve kendi iktisat politikalarının da bu ortama katkıda bulunduğunun kabul edilmesidir. Bir defa bu olgu kabul edildiğinde yapılacak şey bellidir. Öncelikle artık karanın göründüğü ve deregulation sürecinin GOE'lerdeki sahte mutluluk etkisinin çok sert krizlerle kesintiye uğramaya mahkum olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca IMF tarafından yaratılan kaynağın daha sonra geri ödenmek üzere ve çoğunlukla kısa ve orta vadeli faizler karşılığı verildiği bilinen bir gerçektir. Bu borçluluk olgusunun merkezdeki sorunları çevreye yıkmanın yollarından bir tanesi olabileceği düşünülmelidir.

Son kriz bir çok yönüyle 1929 büyük krizini hatırlatmaktadır. Çevreden ihraç mallarının fiyatının düşmesi, uzun vadeli dış kredi sorunlarının baş göstermesi ve işsizlikteki artış bu benzerliklerin bazılarıdır. O halde 1930'lar dünya ekonomisi gibi tarife ve kotaların etkili olduğu bir ticaret yapısı ortaya çıkması olasıdır. Kuşkusuz 1930'ların dünyasıyla 2000'lerin dünyası çok farklıdır, ancak farklı kutupların ortaya çıkması (çatışma) ve bölgeselleşmenin daha önemli olması beklenmelidir. Bu bağlamda AB, APEC, Mercosur, İslam Ülkeleri Birliği ve Afrika Birliği arasındaki ilişkiler, kendi bölgeselleşmeleri açısından güçlenecektir.

Zaten çok hassas dış dengesi ve sanayileşme stratejisiyle dışa bağımlı Türkiye bu krizden etkilenmeye açık bir konumdadır. Krizler aynı zamanda yeni fırsatların yaratıldığı ve sorunların tartışılarak yeni politikaların oluşturulduğu dönemleri getirirler. Bu açıdan krizden korkmadan, ama gerekli hazırlıklar yapıldığında yararlı yanlarının da olabileceği gözden kaçmamalıdır. İlk büyük hazırlık uzun vadeli sanayileşme stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesidir. Bağımlılığı olabildiğince azaltan ve enerjide güler yüzlü ve yenilenebilir enerji politikalarına ağırlık verilmelidir.

Bu dönemde geçmişte olduğu gibi Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı AB olacaktır. Bu nedenle AB ile ilişkilerin; sadece gümrük birliği temelli değil, tarımı da kapsayan ve stratejik dış ticaret teorisine uygun geliştirilmesi esas olmalıdır. Bu teoriye göre kısa dönemde karşılaştırmalı rekabet gücünde geri kalsanız bile uzun dönemdeki rekabet gücünün planlanması gözetilmelidir. Stratejik olarak seçilen sektörler üzerinden teknolojik sıçrama hedeflenmelidir. Daha önce seçilen sektörlerde revizyona gidilmeli, yeniden 2023 vizyon hedefine uygun daha geniş katılımlı bir sektör stratejisi oluşturulmalıdır.

Türkiye teknolojideki atak planlarını, aynı zamanda istihdam dostu iktisat politikalarıyla uygulamaya sokmak durumundadır. Örneğin 8 milyon civarındaki ev kadınına sabit yardı gibi gelir yaratıcı Brezilya uygulamasına benzer koşullar yaratılarak geriye bağlılık kuvvetlendirilip tüketim harcamalarında itişi getirebilir. Tartışılmalıdır.

2.BW sisteminin çökmesiyle birlikte dünyada ABD dolarının hakimiyeti azalmaktadır. Zaten kurlardaki belirsizlik nedeniyle dolar cinsinden arbitraj ve birim emek maliyet karşılaştırmaları tam olarak yapılamıyordu. Bu hesaplar daha da güçleşecektir. Bu nedenle ABD dolarının dünya parası olma özelliği eskiye göre zayıflayacaktır. Bunun Çevre ya da G.O.Ü'ler açısından anlamı bölgesel para alanlarına dahil olmaktan geçmektedir. Asya'da Çin ve Japonya önderliğinde çalışmaların başladığı bilinmektedir. Muhtemelen ya Çin parasının rezerv para olması ya da ortak bir para birimi üzerinde uzlaşma sağlanacağı tahmin edilmektedir. AB'deki sorunlara rağmen daha etkili Euro alanı yaratma girişimlerinden de Türkiye'nin olumlu etkileneceğini düşünebiliriz.

Ortadoğu'da ikili anlaşmaların ötesinde yeni bir para alanı yaratma düşüncesi gerçekçi ve olabilir gözükmemektedir. Burada krize rağmen ABD doları hakimiyeti sürecektir kanısındayız. LA bir para alanı yaratacak ticaret blokları mevcuttur. Bu blokların krizle birlikte beraber hareket ederek ortak bir para alanı oluşturmaları pek uzak bir ihtimal olarak görünmemektedir. Afrika krizden olumsuz etkilenmesi muhtemel ülkeler grubunu barındırmasına rağmen dünyanın büyümeye açık bölgesi olarak batıya bağımlılığını azaltma olanağını kullanmak isteyecektir. Özetle önümüzdeki dönem, geçmiş 60 yıla göre gelişmekte olan ülkelerin daha fazla karar mekanizmalarında yer alma olasılığının ve fırsatlarının bulanacağını işaret etmektedir. Değerlendirilirse yararı tüm dünyaya olacaktır kuşkusuz..

Kaynaklar

BIS; http://www.bis.org/statistics/otcder/dt1920a.pdf, 29.10.2008

Charchedi G., Frontiers of political economy, Verso, 1991.

Kaminsky Graciela L. ve . Reinhart Carmen M, The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-PaymentsProblems, American Economic Review,1998 http://www.puaf.umd.edu/faculty/papers/reinhart/bank3.pdf (11 Nisan 2006)

Mishkin Frederic S., "Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective", *NBER Working Paper* 5600. ss.23-24 http://www0.gsb.columbia.edu/faculty/fmishkin/PDFpapers/w5600.pdf. (18 Nisan 2006)

Mundell Robert, "Değerli Türk Lirası, Cari İşlemler Açığı ve Enflasyon Hedeflemesi", Türkiye İş Bankası'nda yapılan ve Türkçeye çevrilen konuşma metni, 20 Nisan 2006.

Roubini N., Setser B., Bailouts or Bail-ins? Responding to Financial Crises in Emerging Economies, (New Nature of Emerging Market Crisis), August 2004 http://www.iie.com/publications/chapters_preview/378/2iie3713.pdf (30 Nisan 2006)

Saxena C.Sweta, Capital flows, exchange rate regime and monetary policy, *BIS* papers, No 35, January 2008 http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap35.htm,

Sloman J., İktisat –Makro-, Çev. Prof. Dr. Ahmet Çakmak, Bilim Teknik yayınevi, 2004.